

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК «МУРАФА»: ОСОБЛИВОСТІ РОЗТАШУВАННЯ ТА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Петро ЦАРИК¹, Леся ЦАРИК²

¹Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

²Тернопільський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I-III ступенів – економічний ліцей №9 імені Іванни Блажкевич»

Розглянуто особливості розташування регіонального ландшафтного парку «Мурафа», географічне положення, особливості природного середовища. Розглянуто заповідні території, що входять до парку. Проведено оцінку рекреаційного потенціалу парку за багатьма показниками.

Ключові слова: регіональний ландшафтний парк, «Мурафа», рекреаційний потенціал, природне середовище.

Вступ. Регіональні ландшафтні парки є одними із елементів регіональних рекреаційних систем, оскільки їх розвиток програмується управлінськими структурами. Базовими документами перспективної цілеспрямованої розбудови теренів парків є Проекти організації їх територій у яких змодельовані план заходів Парку на 5 і стратегія розвитку Парку на 10 років. [3]

Матеріали і методи. Дослідження особливостей рекреаційного використання РЛП велося за допомогою відкритих інформаційних джерел, літературного та картографічного матеріалу, за допомогою аналітичних, картографічних, оціночних, прогностичних методів тощо. [1]

Результати та обговорення. Регіональний ландшафтний парк «Мурафа» розташований у межах Могилів-Подільського району Вінницької області. Площа 3452,7 га. Заснований в 2008 році. Територія ландшафтного парку включає середню та нижню долини річки Мурафа. Річка тут має один із найкраще збережених природних комплексів у басейні Дністра. Цей парк створено з метою охорони унікальних лісів лісостепової зони, території з трав'яною рослинністю. Територія парку поєднує різноманітні природні комплекси (водні, кам'яністі) та характеризується різноманітністю рослинного світу, в тому числі занесеного до «Червоної книги України». Його фауна в основному збереглася в природному стані і відповідає фауні лісостепових районів.

За фізико-географічним районуванням України територія РЛП належить до Ямпільсько-Придністерського району Дніпро-Подільської області Лісостепу. Для регіону характерні лісові та річкові заплавні луки та степові ландшафти. З геоморфологічної точки зору територія являє собою надзаплавну терасу алювіально-осадової рівнини [1].

Клімат цього регіону помірно-континентальний. Характеризується довгим м'яким літом і відносно короткою м'якою зимою. Середня температура січня -4,5.-5°C, липня +20,5. + 20°C. Річна кількість опадів 500-475 мм. Відповідно до географічного та ботанічного поділу України ця область належить до Вінницького району Подісько-Бессарабської області Європейської зони листяних порід.

До території регіонального ландшафтного парку «Мурафа» входять такі об'єкти ПЗФ України: ландшафтний заказник місцевого значення «Мурафа». Розташоване в долині річки Мурафа, притоки Дністра, між селами Скалопіль та Вила Ярузькі на території Чернівецької селищної та Бабчинецької сільської громади Могилів-Подільського району Вінницької області. Площа - 220 га. Територія заказника, створеного згідно з постановою № 263 виконавчого комітету Вінницької області від 28 жовтня 1990 року, має дещо незвичний ландшафт річкових долин, схожих на яри Придністровського Поділля. Ділянка розкинулася уздовж вузької смуги 3,5 км вздовж річки Мурафа. Глибина ділянки річкової долини становить близько 100 метрів, а крутизна схилу понад 30-40 градусів. Кристалічні породи вкривають розмиті корінні породи і виходять на поверхню долини річки Мурафа. Лівий берег крутий і містить багато гранітних відслонень, відомих як Падунів ліс. Висотний розподіл рослинних угруповань добре визначається їх схилами. Унизу схилу ям довгі й тонкі смуги чорної вільхи. Вище — ареал граба звичайного, а далі по схилу — ділянки грабової діброви зірочникової і волосистоосокової. Найсухіші ділянки верхніх схилів зайняті дубом татарським. За площею масиву переважає середньовічне лісисто насадження, приблизно 75% його площі займають дуб, граб звичайний та його похідні, а також штучні насадження клена та горобини. Значну цінність становить трав'яний ярус лісу, де переважають неморальні тінелюбні широкоарейальні види — копитняк європейський, яглиця

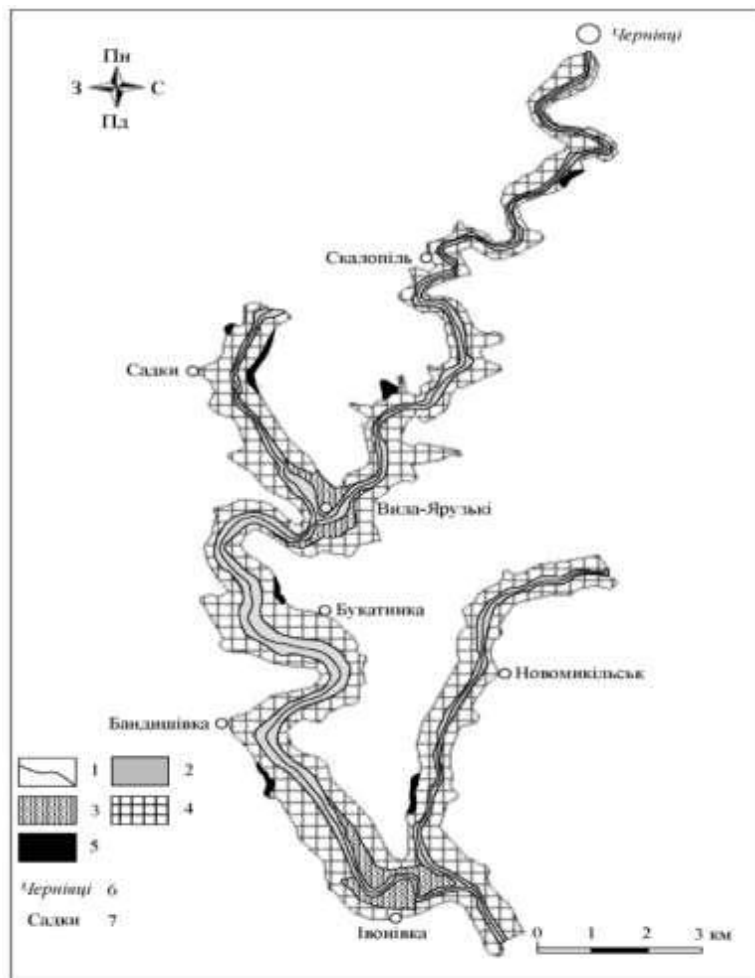
звичайна, зірочник лісовий, чина весняна, материнка пахуча та ін. Тут представлене чітко виражене ботанічне ядро світлолюбних, неморальних видів, у тому числі субсередземноморських видів, таких як осока парвська, медунка м'яка, перлівка одноцвіта, купина широколиста тощо. У ущелинах гранітних скель зустрічаються скупчення папоротей: аспленій волосовидний, багатоніжка звичайна, пухирник ламкий. У лісі ростуть види, занесені до Червоної книги України, зокрема конвалія, півонія угорська, ломиніс цільнолистий, барвінок трав'янистий, горицвіт весняний. Численні популяції утворюють цінні ранньовесняні види: проліска дволиста, печіночниця звичайна, горицвіт весняний. На правому березі річки Мурафа рослинна цінність ще більша. Тут переважають південно- та південно-західні схили, а також залишки рідкісної осоки низької, занесених до Зеленої книги України. Тваринний світ представлений комахами, занесеними до Червоної книги України, такими як дикі бджоли, джмелі та ксилокопа фіолетова, а також великою кількістю плазунів, такими як ящірка прутка, вужі та гадюки звичайні. Територія заказника є місцем гніздування багатьох видів птахів.

Геологічна пам'ятка природи національного значення «Гайдамацький Яр» – територія пам'ятки геології та природи національного значення України. Розташований у Могилів-Подільському районі Вінницької області. Сучасну назву Гайдамацька долина отримала наприкінці XVII — на початку XVIII ст. За історичними відомостями, жителі села Бусі ховалися в каньйоні, його печерах і каньйонах під час вторгнення іноземних загарбників. Тут переховувалися й гайдамаки, які проводили дії проти місцевої шляхти та польських, татарських і турецьких військ. Площа 96 га. Статус з 1975 р. Охороняється мальовнича долина в долині р. Бушанка (ліва притока р. Мурафа). Річка прорізала долину глибиною до 120 метрів крізь шари різновікових вапняків, сланців і пісковиків і нині тече серед гранітів і гранодіоритів Українського кристалічного щита. Це особливий геологічний район у південній частині Вінницької області. На крутих лісистих схилах багато форм рельєфних відслонень у вигляді останців пісковиків, таких як «Гриб», «Баран», «Висяча», «Гайдамацька» (з печерами) та ін. Такої колекції мальовничих і унікальних колон, стовпоподібних форм, дивних тварин і міфологічних образів немає більше ніде в регіоні. Тут припинився видобуток вапняку та пісковіку. На крутих схилах уздовж долини – насадження дуба та граба. Колись-тут був великий ліс, а після масштабного викорчовування його стали називати Великою Долиною. Кілька старих дубів, таких як «Дідусь» і «Громовик», нагадують нам про великий ліс минулого. Нині це еталон для насаджень дуба, граба, ясена, а також кількох цінних порід дерев (клен, платан, модрина звичайна). Тут багато цікавих рослин. Тут налічується види папоротей, печеночника, хвоща, подорожника та багатьох лікарських рослин.

Геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Відслонення Гульшанської свити» - Геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення.

Розташована у Могилів-Подільському районі Вінницької області, поблизу села Грушка. Площа 0,5 га Створено у 1984 р. Ділянка (відслонення гірських порід) правого берега р. Мурафи є заповідною та містить один із небагатьох в Україні розшарованих розрізів протерозойських відкладів грушської свити. Довжина відслонення 13,3 км. Її зеленувато-сірі піщано-глинисті відклади донизу, вглиб землі по розрізу поступово змінюються грубими, погано відсортованими коричневими аркозовими пісковиками. Між цими шарами є отвори для стікання води. В основі лежить шар брекчії, що складається з уламків кристалічної породи. Сила світу понад 13 метрів.

Площу парку доречно збільшити до 10068,93 га. Його територія має бути в межах сучасного Могилів-Подільського району. Контури парку збігаються з межами схилів і рівнинного рельєфу. Межі РЛП визначаються такими географічними об'єктами: 1) По р. Мурафа – від с. Чернівці до гирла річки, біля с. Улянівка. 2) По р. Лозове – від місцевості «Коліно» на південь від с. Лозова, до гирла річки в селі Вила Ярузькі. 3) По річці Вазлуй – від автодорожнього мосту між селами Майорщина і Бабчинці до гирла річки в селі Марвинці. 4) По р. Бушанка – від с. Гамузівка до гирла с. Буша. Межі РЛП «Мурафа» були визначені за координатами 1) на північ, 48° 32'10"N широти, 28006'22"E довготи. 2) На південь від 48 градусів 12 хвилин 35 секунд північної широти. Ш. 28° 13'53" сх. д. , 3) на схід від 48° 14'53" пн. ш. 28° 14'28" сх. д. , 4) на захід від 48° 26'16" пн. ш. Е 27°59'33" Протяжність споруди з півночі на південь становить 37 км по паралельній лінії та 79 км по долині Мурафи. Ширина парку коливається від 400 м до 6600 м, площа 100 689 км2 і окружність 221,3 км. Завдяки розташуванню РЛП вздовж долини річки Мурафа (від півдня м. Чернівці до гирла річки) та її притоки, контури об'єкта мають прямолінійну та звивисту форму, а інтерактивна структура прилеглої до неї Розової Річка Має долину. річки Вазлуй і Бушанка (рис. 1).

1 – русловий, 2 – заплавний, 3 – надзаплавно-терасовий, 4 – схилувий, 5 – плакорний, 6 – селище міського типу, 7 – села
 Рис. 1. Типи місцевостей РЛП «Мурафа» [2]

Рекреаційний потенціал визначався як потенціал відпочинку на природі, що заснований на методології оцінки за допомогою математичної формули та пояснюється наступним чином:

$$RP = L + C + A + RF + NF [2]$$

де: RP – рекреаційний потенціал; L – ландшафтна цінність; C – сприятливість клімату; A – доступність; RF – рекреаційна інфраструктура; NF – негативні фактори.

Ландшафтна цінність (L) є найважливішою ознакою при визначенні рекреаційного потенціалу території та відповідає 35% від загальної суми балів.

Кліматичні показники (C) мають велике значення при здійсненні рекреаційної діяльності і становлять 25% від загальної суми балів.

Доступність (A) стосується доступності зони рекреації (віддаленості від населених пунктів, розвитку інфраструктури шляхів сполучення). В методиці оцінки рекреаційного потенціалу цьому коефіцієнту присвоєно бал у 20%.

Рекреаційна інфраструктура (RF) – визначається кількісними і якісними показниками розміщення на території об'єктів, що сприяють збільшенню позитивного впливу на розрахунок рекреаційного потенціалу. Цією методикою передбачено максимум 20% від остаточної оцінки.

Негативні фактори (NF) визначають зону рекреаційного потенціалу. Ці фактори отримують негативні оцінки (-) і, таким чином, зменшують загальний бал. Результати, отримані за допомогою цього методу, пояснюються наступним чином: кінцевий бал 30% (30 балів) для рекреаційного потенціалу. (RP) дуже низький; 30-45% – низький потенціал для відпочинку; рекреаційний потенціал 46-60% – потенціал середнього рівня; а 61-75%

– високий потенціал для відпочинку. За елементи нараховуються бали, кожен елемент у формулі пояснюється в таблиці 1 [2].

Таблиця 1

Оцінка рекреаційного потенціалу РЛП «Мурафа» [2]

Категорія	Властивість	Пояснення	Бал	Оцінка
Ландшафтна цінність (L)	Розмір зони	>10 га	4	2
		5-10 га	3	
		1-5 га	2	
		0,5-1 га	1	
	Стан поверхні	Рівнинна	5	1
		Злегка хвиляста	4	
		Трохи похила, місцями плоска	3	
		Менш нерівна	2	
		Помірно горбиста	1	
	Флора	Ліс, чагарник, луки	7-8	8
		Поодинокі дерева, луки	6-7	
		Кущова рослинність, луки	5-6	
		Луки, рідколісся	4-5	
		Поодинокі кущова рослинність, луки	3-4	
		Чагарник, рідколісся	3-4	
Луки, рідкі чагарники		2-3		
Луки		1-3		
Моря, озера, струмки	Море	7-8	5	
	Берег озера	6-7		
	Берег річки	4-5		
	Струмки	1-4		
Візуальна якість	Панорамні краєвиди	Красиві краєвиди	3-4	3
		Красиві краєвиди	2-3	
	Візуальна та естетична цінність	1-4		
Інші властивості	Печери, водопади, історична та культу-рні пам'ятки	1-6	4	
<i>Загальний бал категорії</i>				23
Кліматичні показники (C)	Температура повітря	Середня температура літніх місяців (°C)16-17-18-19-20-21-22-23-24-25	1-10	7
		34-33-32-31-30-29-28-27-26-25	1-10	
	Кількість опадів	Всього опадів за літні місяці (mm) 50-100-150-200-250-300-350-400	1-8	6
	Сонячність	Середня хмарність у літні місяці0-2, 2-4, 4-6, 6-8, 8-9	1-5	3
	Вітряність	Середня швидкість вітру в літні місяці <1 м/с	2	1
1-3 м/с		1		
<i>Загальний бал категорії</i>				17
Доступність (A)	Туристичне значення регіону	Важливе шосе	2-3	2
		Попередні регіони в туризмі	1-2	
	Наявність міста з мінімальним населенням у 100 тис. осіб в зоні розміщення ПЗФ	до 20 км	4-5	4
		до 50 км	3-4	
		до 100 км	2-3	
		до 200 км	1-2	
Тривалість у	до 1 години ходьби	4		

	дорозі (від найменших населених пунктів до 5000 осіб)	0–0,5 год автомобілем	3	2
		0,5-1 год автомобілем	2	
		1–2 год автомобілем	1	
	Транспорт, крім таксі особистого автомобіля	Пішої відстані	3-4	2
Наявність транспортного засобу		2-3		
Наявність транспортного засобу в певні години		1-3		
Зручність транспортування	Канатна дорога, залізниця, пором, повітряна куля, літак, парашут тощо	1-3		
<i>Загальний бал категорії</i>				10
Рекреаційна інфраструктура (RF)	Облаштована зона для пікніка	Стіл для пікніка, мангал тощо	1-4	2
	Стан води	Об'єкти питного та водокористування	1-3	2
	Ночівля	Фіксовані ночівлі	2	
		Табір з/без наметів	1-2	1
	Туалети	За їхньою кваліфікацією	1-2	1
	Зона паркінгу	За їхньою кваліфікацією	1-2	1
	Казино, кафе	За їхньою кваліфікацією	1-2	
	Охорона і обслуговуючий персонал	Постійний помічник	2	1
		Помічник у вихідні дні	1	
Інші зручності	Пляжі, спортивні споруди тощо	1-3	1	
<i>Загальний бал категорії</i>				9
Негативні фактори (NF)	Забруднення повітря	За ступенем їх забруднення	-1 (-3)	
	Небезпека	За ступенем безпеки	-1 (-2)	
	Забруднення води	Для морів, озер, річок і струмків, ставків	-1	-1
	Занедбаний стан території	Недостатнє обслуговування в громаді	-1	-1
	Шум	Трафік, натовп тощо	-1	
	Інші несприятливі фактори	Шахти, кар'єри з каменю та гравію, будівельні залишки тощо	-1 (-2)	
<i>Загальний бал категорії</i>				-2
Рекреаційний потенціал (RP) (%)	<i>Загальний бал</i>			57

Особлива складність оцінки ресурсів дозвілля полягає в тому, що їх необхідно розглядати як з точки зору організатора відпочинку, так і з точки зору мандрівника. Тому ми створили інформаційний блок для оцінки шансів на прийнятний відпочинок. Його підсумкова оцінка 57% - помірні шанси для прийняттого відпочинку. Але для повноцінного розвитку дозвілля на території РЛП «Мурафа» слід враховувати наступні фактори: Організація туризму та дозвілля так само важлива, як і охорона природних і культурних цінностей. Доповнення до активного відпочинку – місця, які забезпечують людям відчуття задоволення та просторової ідентичності (таким чином збільшуючи потенціал існуючих зон відпочинку для надання очікуваних послуг). Розробити відповідні механізми для забезпечення цінності екотуристичних заходів і балансу ресурсів між збереженням і використанням. Для запобігання та зменшення антропогенного забруднення компонентів навколишнього середовища та різних типів екосистем необхідно вжити багато заходів.

Література:

1. Географія Вінницької області: проб. навч. посіб. для середньої школи. Ред.: Г. І. Денисик, Л. Ф. Жовнір. Вінниця : Гіпаніс, 2004. 306 с.
2. Мудрак О. В., Ганчук М. М., Мудрак Г. В., Серебряков В. В., Шевченко І. А., Хаєцький Г. С. Оцінка рекреаційного потенціалу регіонального ландшафтного парку «Мурафа». *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2022. Вип. 37. С. 123-136. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2022-37-11>
3. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем: концептуальні підходи, практична реалізація. Монографія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2009 320 с.

Petro TSARYK, Lesia TSARYK. MURAFKA REGIONAL LANDSCAPE PARK: LOCATION FEATURES AND RECREATION POTENTIAL ASSESSMENT

The peculiarities of the location of the regional landscape park «Murafa», its geographical position, and the peculiarities of the natural environment are considered. The protected areas included in the park were considered. The recreation potential of the park was evaluated according to many indicators.

Key words: regional landscape park, «Murafa», recreational potential, natural environment.

УДК 338:48

ВИВЧЕННЯ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ, ЯК ОБ'ЄКТА РЕЛІГІЙНО-ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ

Галина ЯВОРСЬКА

Тернопільський фаховий коледж харчових технологій і торгівлі

У статті розглядаються особливості розвитку релігійно-паломницького туризму, дослідження туристично-релігійних центрів, святих місць, та об'єктів священної історії. Визначено місце Почаївської Лаври у розвитку релігійно-паломницького туризму.

Ключові слова: туризм, храм, туристична організація, сакральна архітектура, православ'я, монастир.

Туризм як галузь індустрії і спосіб життя базується на відвічній потребі людини у пізнанні навколишнього світу, природи, культури та її схильності до мандрів, першовідкриттів, пересування у просторі та часі. Сьогодні люди подорожують з найрізноманітнішими цілями, такими як заняття спортом, відпочинок, участь у спортивних походах, ознайомлення з місцевими пам'ятками культури, відвідування рідних місць. Так виникають нові, сучасні види туризму, до яких можна віднести і релігійно-паломницький туризм [2].

Найбільш відвідуваними туристично-релігійними центрами України є Києво-Печерська, Почаївська і Святогірська лаври, Зимненський Успенський монастир, Глинська пустинь та інші монастирі й храми країни, які належать до релігійно-паломницьких центрів світового і міжнародного значення, завдяки наявності великих святих на їх території [1].

Релігійний туризм належить до найдавніших видів туризму. Його витoki сягають часів формування основних світових релігій. Сучасні паломники користуються різними транспортними засобами, причому, окрім релігійної мети подорожі до релігійних місць, вони можуть мати й інші цілі. Домінуючою релігією в Україні є християнство, на яке припадає майже 95% віруючих, з них 54,5 % – православні, 18,6% – католики [3].

Метою дослідження об'єкту релігійно-паломницького туризму зокрема Почаївської лаври є опанування основних понять релігійного туризму та паломництва, вивчення історії розвитку монастиря та його приуроченість до різних гілок християнства. Усвідомлення місця релігійно-паломницького туризму на території Почаївської лаври в сучасній індустрії туризму.

З давніх давен й по сьогодні Почаївський монастир є однією з найвідоміших святих, яку щорічно відвідують тисячі прочан. Почаївська лавра являється найбільшою православною святинею Волині й друга, після Києво-Печерської лаври в Україні.